

רשימות

בפרשת השבוע

ויחי

פרק מ"ז פסוק כ"ח

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה

למה נאמר בפסוק שיעקב אבינו חי בארץ מצרים שבע עשרה שנה, הרי אנו יודעים מהפסוקים שהוא חי עכשיו במצרים, וכן אנו יודעים שהוא חי במצרים שבע עשרה שנה כי פרעה שאל אותו לגילו, והוא ענה לו [לעיל מז, ט] "ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים", ובהמשך הפסוק אצלינו נאמר שחי עד גיל מאה ארבעים ושבע, הרי שחי במצרים שבע עשרה שנה?

י"ל שהפסוק בא ללמדנו שיעקב אבינו חי את השנים של זקנותו במצרים בכל חיותו, ופתח בית התלמוד על ידי יהודה, ולמד תורה עם אפרים, ולא אמר זה לא הארץ שלי ואני בא רק בשביל משפחתי וכלכלתי, וקשה לי כאן ללמוד כי אין זה מקומי, וימי חיי היו מעט ורעים [כמו שאמר לפרעה] ומגיע לי לנוח, אלא כל רגע היה חשוב לו אף בעת זקנותו ובגלותו.

פרק מ"ח פסוק ט"ו

ויברך את יוסף

הדבר צריך ביאור, מהי הברכה שבירך את יוסף? הרי הפסוק [טז] רק אומר "יברך את הנערים", משמע שברך רק את בניו ולא את יוסף.

יש ראשונים [ספורנו] שאומרים שברך אותו ובאמת הפסוק לא מפרט מהי הברכה.

ויש שאומרים [רשב"ם רמב"ן] שברכת הבנים היא ברכת האב ע"כ, - אפשר לפרש זאת על פי דברי חז"ל [סנהדרין קה:] "בכל אדם מתקנא, חוץ מבנו ותלמידו", וההסבר הוא שהיות ובנו או תלמידו זה כאילו חלק ממנו, כי הם חלק מההמשכיות שלו, ולכן כמו שלא שייך לקנא בעצמו גם לא שייך לקנא בבנו ובתלמידו, ממילא גם אצלינו כשמברכים את הבנים הוא גם ברכה לעצמו, לכן נאמר כאן "ויברך את יוסף".

לפי זה י"ל שהפסוק קורא לברכה זו ברכה ליוסף, כי הברכה היא יותר גדולה ליוסף [מאשר לבניו] אפילו שבפועל מברך את הנערים וגם שם את ידיו על ראשי הנערים, [כי אם הוא מקבל את הברכה, יכול להיות שבניו שהם ההמשכיות שלו, לא יהיו מוצלחים ללא הברכה], והרי הם ההמשכיות שלו שהם בניו, וכשקבלו את הברכה הרי זה הנחת-רוח והברכה הגדולה ביותר בשבילו. [וכן מצינו במיתת אהרון הכהן שחמד משה אותה מיתה, שאהרון ראה אלעזר בנו ממשיך אותו].

ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו

רש"י: שעתיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל.

י"ל שאפשר שדבר זה שיהושע ילמד תורה לישראל, התחיל כבר עתה שיעקב למד איתו תורה וזה דומה כמו שזרעם שינביטו לאחר זמן, כמו שהביא רש"י לקמן [פרק מ"ח פסוק א'], שאפרים היה רגיל אצל יעקב בתלמוד, ואולי כבר אז ראה את הכוחות הטמונים בו, דבר שינבוט רק בעוד כמה דורות.

אך י"ל שכיון שיעקב אבינו ראה כל זה בנבואה שאפרים יגדל יותר מאשר מנשה, כי הרי לא למד עם מנשה ואינו יודע כוחותיו, אלא שהכל מדברי נבואה.

וראה מה שביאר כאן בעל היעב"ץ בסידורו לפי הפשט [מוסף השבת שדמ]: מה שבירך אותם יעקב ביד אחת ולא בשתי ידיו כנהוג, כי הוכרח לעשות כן כדי למעט הקנאה ביניהם, מאחר שבאו לפניו ביחד, ומכיון שרצה לברך את אפרים תחילה, אז כדי למעט הקפדת יוסף שיכל את ידיו ונתן רק יד אחת על ראש כל אחד מהם, כי אם יקח את אפרים תחילה ויברכו בשני ידיו, אז היה גורם ליותר קנאה בין האחים וליותר הקפדה מצד יוסף.

פרק נ' פסוק ה'

ואשובה

פירוש: עברו שבעים יום לימי בכי מצרים על יעקב אבינו, וכבר מרגישים את הרעב שחזר לאחר מות יעקב [לפי דברי התוספתא (סוטה י' ג') וז"ל "עד שלא ירד יעקב למצרים היה רעב שנאמר (בראשית מ"ה ו') "כי זה שנתיים הרעב בקרב הארץ", משירד מהו אומר (בראשית מ"ז כ"ג) "הא לכם זרע וזרעתם את האדמה", אמר רבי יוסי כיון שמת יעקב חזר הרעב ליושנו שנאמר (בראשית נ' א) "ועתה אל תראו אנכי אכלכל אתכם" נאמר כאן כלכול ונאמר להלן כלכול (בראשית מ"ה י"א, "וכללתי אותך שם"), מה כלכול האמור להלן רעב אף כלכול האמור כאן רעב]. ולכן מדגיש יוסף בבקשת רשות ללכת לקבור את אביו בארץ כנען את המילה "ואשובה", וההסבר הוא שאולי בארץ כנען היה באותו זמן שפע גדול של אוכל, כיון שבמצרים הרעב נגמר שתיים עשרה שנה קודם, ובארץ כנען לא נגמר הרעב כשיעקב הגיע למצרים, והיה זאת ברכה מיוחדת לפרעה כמו שמובא במדרשים [ספרי עקב ל"ח], ממילא עברו כבר את שבע שנות הרעב שחלם יוסף, כי הרי יעקב אבינו חי שבע עשרה שנה במצרים, כמו שכתוב בתחילת הפרשה, ממילא כעת היה שפע בארץ כנען, והיה חשש במצרים שיוסף ומשפחתו שהגיעו במקור מארץ כנען, ישארו שם, [כך הם חששו, אך יוסף ואחיו בכלל לא חשבו כך, שהרי השאירו במצרים את טפם, כמו שכתוב בפסוק (נ,ח)], ובמיוחד עכשיו שיש שם אוכל, דבר שאין במצרים, לכן אמר לבית פרעה, ואשובה, ושלא יפחדו שהם ישארו שם ולא יחזרו, שכך הבין מהם שהם חוששים, וכן רואים גם מזה ששלח פרעה הרבה מצריים איתם לקבור את יעקב, כי עדיין פחד שלא יחזרו.

[לפ"ז י"ל את תמיהת רש"י בפרק נ' פסוק י"ד שהקדים בחזרתו למצרים את יוסף ואחיו לעולים איתו, והוא כיון שרצו להיות בטוחים שהם חוזרים למצרים, אמרו להם שהם ילכו תחילה, כמו כן יש להסביר לפ"ז את הרש"י הראשון בסדרא שכתב "שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם", והקשו רבים הרי השעבוד התחיל רק לאחר שנפטרו יוסף ואחיו? אך לפי דברינו הדבר מיושב שכבר אז התחילו לעקוב עליהם ולשלוט בהם].

עוד י"ל שאמר "ואשובה", שהרי הם צריכים ליוסף שוב, שימצא פתרון לרעב שחזר, והפעם ללא הכנה מוקדמת, שהרי הרעב חזר מיד כשמת יעקב אבינו [לפי שיטת התוספתא].

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com